

Lärarhandledning till utställningen Objekt och kroppar i vila och rörelse 12.3 – 12.6 2016

Simone Forti, *Slant Board* (1961). Performance, 1982. Foto: Stedelijk Museum Amsterdam © Simone Forti

“What you see
is what you see”

MODERNA MUSEET

Frank Stella

Utställningsvy från Moderna Museet Malmö, *Objekt och kroppar i vila och rörelse*. © Foto: Anna Rowland

INTRODUKTION TILL UTSTÄLLNINGEN

***Objekt och kroppar i vila och rörelse* är en omfattande utställning med ett nätverk av konstnärer och koreografer som verkade i New York på 1960- och 1970-talet. Trots stora olikheter sinsemellan förhöll sig dessa konstnärer till likartade frågeställningar. På många vis handlade det om en konstnärlig grundforskning och ett ifrågasättande av de rådande idéerna kring skulptur och måleri och gränslandet däremellan.**

Utställningen fokuserar på spänningen och relationen mellan den mänskliga kroppen och det fasta föremålet. *Objekt och kroppar i vila och rörelse* utgår ifrån Moderna Museets samling och med kompletterande inlån presenteras ett 30-tal verk av bl.a. minimalister och postminimalister som Donald Judd, Frank Stella och Richard Tuttle.

Minimalismen uppstod i USA på 1960-talet som en reaktion mot den abstrakta expressionismen, som varit den tongivande konstriktningen under femtiotalet. Expressionisterna hade strävat efter att uttrycka personliga känslor med konstnärliga medel. Minimalisterna tyckte att denna tanke blev alltför personlig, pretentiös och irrelevant: deras inställning var att konsten inte skulle referera till något annat än sig själv.

Lärohandledningen är en lätt omarbetning av den handledning som konstpedagog Gisela Fleischer skrivit för Moderna Museet i Malmö

Utställningens curator: Magnus af Petersens
Co-curator: Andreas Nilsson

KROPPAR I VILA, KROPPAR I RÖRELSE

Den tråd utställningen följer börjar med koreografen Simone Fortis *Dance Constructions*. Forti använde sig av improvisationsteknik för att undersöka vardagliga rörelser. Till Simone Fortis dansperformances konstruerade Robert Morris, som tidigare arbetat mest med måleri, enkla strukturer som ett slags rekvisita för dansarna.

Detalj av Simone Fortis *Slant Board*. Foto: Åsa Lundén/Moderna Museet

Slant Board (1961) är en ramp i trä med 45 graders vinkel och rep fästa med knutar i överkanten. Under tio minuter rör sig dansare lugnt upp och ner och från sida till sida på rampen, med repen som hjälp och stöd för att kunna vila.

Samarbetet med Simone Forti hade stort inflytande på Robert Morris konst. 1964 visade Morris en grupp skulpturer på Green Gallery i New York, i en utställning som blev central för minimalismen. Med sin essä *Anteckningar om skulpturen* som publicerades i *Artforum* 1966 blev han även en av minimalismens främsta teoretiker.

I maj 1961 uppförde Simone Forti några nummer som hon kallade "danskonstruktioner" i vilka dansarna kommunicerar med varandra via rörelser. För Forti handlar dans inte om förhållandet mellan olika rörelser, utan om förhållandet mellan ting – och om hur rumsligheten blir påtagligt.

Simone Fortis Danskonstruktioner framförda inför publik av dansare på Moderna Museet under utställningens vernissage den 11 mars 2016. Foto: Åsa Lundén/Moderna Museet

Forti studerade först på Martha Grahams ansedda dansskola och därefter för Merce Cunningham, men kände inte igen sig i det dansläraryrket. Kroppsdelarna verkade sitta fel och sakna samband med varandra, och Forti uppfattade det som godtyckligt. Det verkade så vuxet, medan hon istället var ute efter en helhetsupplevelse av det slag barn har. Forti började arbeta på en förskola där barnen ibland fick gå till ett tomt rum och leka. Där observerade hon hur barnen upplevde rörelse med den egna kroppen – hur de fick upp farten genom att springa, stanna, rulla – och särskilt hur de njöt av att upprepa rörelser. Deras fria, naturliga sätt att röra sig väckte genklang i henne och kom att ligga till grund för hennes arbete.

I sin berömda essä *Specifika Objekt* skrev Donald Judd att ”Ordningen är inte rationalistisk eller underliggande, utan är helt enkelt ordning, som hos kontinuiteten, en sak i sänder”. Detta citat anknyter mycket till Simone Fortis uppfattning om dans som visuell konst.

Koreografen Yvonne Rainer ställde samma frågor och försökte mejsla ut en ny riktning. Rainer hävdade att uppvisning av teknisk briljans är meningslöst. Istället borde dansen innehålla rörelser där det är svårt att urskilja någon som helst färdighet.

Trisha Brown, även hon koreograf och dansare, strävade efter att omdefiniera koreografin som visuell konst genom att bryta ner dansen i dess grundläggande beståndsdelar: gester och rörelser. Brown ifrågasätter såväl kroppsminnen som åskådarens uppfattning av rörelse. I *Man Walking Down the Side of a Building* utmanar hon den till synes enkla handlingen att gå i genom att låta en man gå nerför väggen till en sjuvåningsbyggnad. Artistens upplevelse av gång utmanas, liksom åskådarens förståelse av det välbekanta. Den gåendes försiktiga steg ner längs husväggen påminner om människans första trevande steg på månen, som togs året före den här performanceakten.

PUBLIKEN FULLBORDAR VERKET – IDÉERNA BAKOM MINIMALISMEN

Minimalisternas verk har beskrivits som teatrala och sceniska. Konstverken är föremål som delar rummet med betraktaren istället för att fungera som fönster till en annan värld. Beträkarna blir skådespelare på en scen där konstverken fungerar som rekvisita eller arkitektur. Relationen mellan den mänskliga kroppen och det fasta föremålet var den minimalistiska konstens själva fokus.

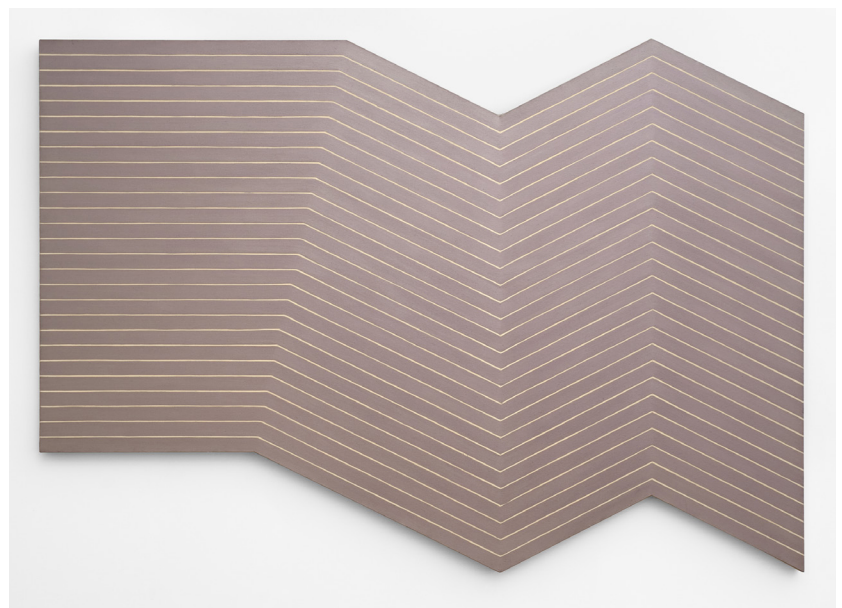
Detalj av Donald Judd, Untitled, 1965 Foto: Moderna Museet / Albin Dahlström. Art © Donald Judd Foundation/BUS, Sweden/VAGA, New York

För denna nya generation konstnärer och koreografer var det publiken som fullbordade konstverket. Därför måste det väckas ett omedelbart visuellt gensvar hos betraktarna så att de kunde uppleva renodlade egenskaper som form, rymd och massa. Metaforer, komplexa former, känslor och spår av konstnärens hand måste bort från konsten. Minimalistiska konstverk kräver ofta både en fysisk och en visuell respons av publiken: det viktiga är inte motivet, utan strukturen. Ja, det är faktiskt betraktaren som skapar konstverket genom att röra sig kring det.

FÖRKROPPSLIGADE IDÉER – MINIMALISTISKA METODER OCH MATERIAL

De minimalistiska skulpturerna är ofta stora, imponerande och noggrant arrangerade för att hjälpa till att göra publiken medveten om rummet. För att kunna undvika att lämna spår av konstnärens hand arbetade minimalisterna helst med industriella tillverkningsmetoder i material som plast, plywood, aluminium, stål, glas, betong och sten.

Ett bra exempel på denna tanke återfinns i Dan Flavins verk *Monument till V. Tatlin*, en hyllning till den ryske konstruktivisten Vladimir Tatlin. Liksom Tatlin sökte Flavin rena material, synliga konstruktioner och den arkitektoniska relationen mellan verket och tomrummet. För att avpersonifiera den kreativa processen använde Flavin färdigtillverkade fluorescerande neonrör i standardstorlekar och -färger. Det rum som lysas upp av *Monument till V. Tatlin* blir en viktig del av verket, som interagerar med omgivningen.

Frank Stella, *Claroquesi*, 1964 Foto: Moderna Museet / Albin Dahlström © Frank Stella / BUS 2015. Detalj av samma verk till höger

Det minimalistiska måleriet, i sin tur, skulle inte bara vara dukar som tjänade som ram för framställningar av något *annat*. Målningarna skulle inte kunna finnas om det inte vore för väggarna de hänger på och publiken som tittar på dem. De flesta av minimalisten Frank Stellas målningar var inga enkla fyrkantiga dukar som skulle ramas in. Dukarna i sig själva hade skulpturala och arkitektoniska egenskaper som gick stick i stäv med vad måleriet dittills alltid hade varit, som i verket *Claroquesi* (1964).

För de flesta minimalister var frånvaron av färg ett medvetet val. Några av dem tyckte att färg skulle få föremålen att bli för dekorativa. De gånger vi får se färg har den lagts på genom en industriell procedur. Frank Stella använde industrifärg blandad med metallpulver för att göra penseldragen helt osynliga. På det sättet fick han målningens yta fullkomligt slät.

”Det du ser är det du ser”, som Stella sagt. Ellsworth Kelly, en annan av de minimalistiska målarna, uttryckte det: ”Det rum som intresserade mig var inte målningens yta, utan utrymmet mellan dig och målningen.”

KRITIK MOT MINIMALISTERNAS IDÉER OCH KONST

En del kritiker ansåg att den minimalistiska konsten gav publiken en förminskad upplevelse eftersom den saknade sådana estetiska egenskaper som man förväntade sig hos konst. Konstkritikern Clement Greenberg sa: ”Det finns knappt någon estetisk överraskning i minimalistisk konst, bara en fenomenell, och den överraskningen är snabbt övergående. Estetisk överraskning är bestående, och den kan inte uppnås av enbart begrepp.” Greenberg menade att minimalism urholkade konsten och måste lära sig att bli mer än bara göra snygg design. Men det var just det som var minimalismens kärna – att målmedvetet och grundligt undvika den estetiska lockelsen.

En annan kritiker, Michael Fried, tyckte inte ens att den minimalistiska konsten var tråkig, utan ännu värre – den var helt enkelt ointressant eftersom den inte var fullgången i sig själv, utan krävde betraktarens aktiva medverkan.

Minimalisternas egna tankar utgick från helt andra grundläggande föreställningar om vad konst är, kan eller bör vara än kritikernas egna föreställningar om det samma. Man kan därför säga att ord stod mot ord – och ingen hade varken rätt eller fel. Klart är i alla fall att den minimalistiska konsten med sina nya idéer om konst möjliggjorde ett nytt sätt att tänka. Minimalisterna ville inte förflytta betraktaren bort från nuet med fantasifull konst. Tvärt om strävade de efter att få betraktaren uppmärksam på och interagera med det som existerar *här och nu*.

Din egen upplevelse av den vita kub som är museet – varje konstverk, ditt sätt att röra dig runt dem och inuti kuben som rum – det är just *det* som är minimalismens filosofiska upplevelse.

Carl Andre, Webern's Run, 1988. Museum of Contemporary Art Kiasma, Finnish National Gallery, Helsinki, Finland Kouri Collection Photo: Finnish National Gallery / Petri Virtanen © Carl Andre / BUS 2015

POSTMINIMALISMEN

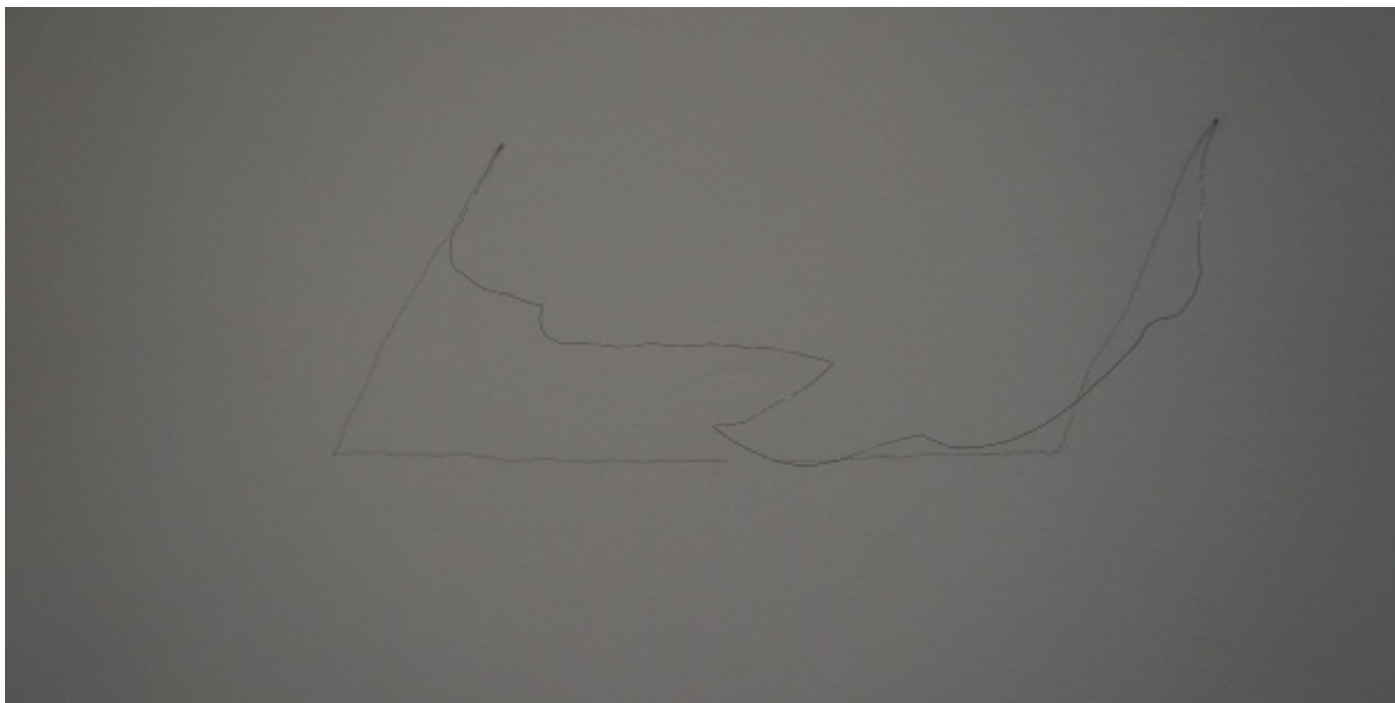
Postminimalisterna applåderade minimalisternas brytning med det konventionella måleriet och skulpturen och ville föra deras idéer ett steg längre genom att låta materialet bestämma verkets karaktär. Utforskandet av material fortsatte. För Franz Erhard Walther blir kroppen en del av verket. Walther tar skulpturen ett steg längre: skulptur görs för att betraktas ur olika vinklar, men här kan skulpturerna formas av betraktaren i bokstavlig mening.

Eva Hesses *Utan titel* är som en teckning som är upphängd i taket. Hennes materialexperiment ledde fram till att hon reducerade sin palett till vitt, svart och grått, och till ett utforskande av linjen i tre dimensioner som vi ser här.

För Agnes Martin var rutnätet det viktigaste elementet i en komposition. Hon är sparsam med former och färger men hennes hand är närvarande i verken, om än nästan osynlig. Att Martin räknas till postminimalisterna, trots att hon var verksam både före och efter minimalismens storhetstid, beror på att upprepningen var mer som meditation för henne, närmast en andlig övning. Samtidigt är den lätta darren på pennstrecken en antydning om den mänskliga närvaron bakom konstverkens tillblivelse.

Eva Hesse, *Utan titel* (detalj), 1965. Foto: Moderna Museet / Prallan Allsten © The Estate of Eva Hesse. Hauser & Wirth Zürich London.

Utställningsvy med Richard Tuttle's *Wire piece*. Foto: Gisela Fleischer.

Richard Tuttle's *Wire-Pieces* och *Paper Octagonal* för de minimalistiska paradigmen ännu längre. Beträkarna måste inte bara interagera med verken, de måste först upptäcka dem och se dem för vad de är. *Wire Pieces* liknar bara sig själva i olika stadier: materialitet, skiss, skugga. Tuttle gick också längre med sitt intresse för olika material genom att använda all dagliga saker som papp, textil och ståltråd. I detta ståltrådsverk får slumpen också spela in eftersom Tuttle inte bestämmer vilken form tråden ska ta, utan det avgörs av materialet och ögonblicket.

FÖRSLAG PÅ UPPGIFTER ATT GÖRA PÅ EGEN HAND

Följande uppgifter är utformade med inspiration av de minimalistiska koreograferna som visas i utsällningen *Objekt och kroppar i vila och rörelse*. De är utformade för att kunna göras på egen hand och i skolan

Spegel spegel

Vad händer i mötet mellan våra yttre och inre världar? Hur påverkas vi av speglingen av oss själva? Hur upplever man kroppen som sedd utifrån? Den minimalistiska dansens pionjärer experimenterade mycket med kroppen som spegelbild och dess relation till rummet. Du är spegelbilden till personen mitt emot dig. Kan du röra dig exakt som personen som speglar sig?

Deltagarna paras ihop två och två. Övningen börjar sittandes på golvet mitt emot varandra. Den ena personen har som uppgift att spegla den andras rörelser så noga och precist som möjligt. Denna övning kan efter hand även utföras både ståendes och gåendes. Byt person som leder efter en stund. Variation: Bestäm inte i förväg vem som ska leda, utan se vad som händer om båda följer varandra. Musikförslag: John Cage.

Regelverket

Koreografen Trisha Brown skapade många av sina verk genom att ha tydliga ramar och bestämda regler för sina rörelser. I den här uppgiften kommer ni få fem regler, fem olika rörelser att utföra på ett tydligt sätt. Kan alla följa reglerna? Finns det olika sätt att följa reglerna på?

Deltagarna delas in i grupper, antal personer i varje grupp beror på antalet deltagare, dock minst fem personer i varje grupp. En grupp intar golvet resterande observerar. Deltagarna får tydliga instruktioner över vad de får göra, t.ex. gå, springa, dra med handen genom håret, sitta ner och rita en cirkel med fingret på golvet. Efter en tydlig genomgång av de olika momenten får de själva leka med rörelsematerialen genom att upprepa, härma eller utföra dem i kronologisk ordning, utan att frånga de på förhand valda rörelserna.

RÖRELSER (Förslag)

RÖRELSER (Egna)

Gå	
Rita en cirkel med fingret på golvet	
Täck för ansiktet med händerna	
Hoppa	
Klappa händerna	

De tydliga reglerna uppmanar till rörelse och stillhet utan att någon av deltagarna behöver ta ansvar för material eller utförande. Fokus ligger på att gruppen tillsammans hittar en rytm och att de som iakttar får se att olika val av enkla rörelser kan skapa en komposition med stämning och känsla.

En variant eller fortsättning kan vara att gruppen får prova på att göra uppförandet en gång i tystnad, en gång till minimalistisk musik och en gång till en kontrasterande musikgenre. På detta vis får de känna och iaktta hur olika ljud förändrar rörelsespråket.

Musikförslag: Karel Goeyvaerts, Philip Glass, Steve Martland.

Vandrande linjer

Kan du bli ett streck? Deltagarna placeras ut på olika platser i rummet. En person börjar med att röra sig mellan två andra. En efter en börjar deltagarna förflytta sig, alla med målet att hela tiden ta sig igenom mellanrummet mellan två andra personer. När man känner för det är det tillåtet att kliva ur för att ställa sig vid sidan och observera.

Inspirationen till övningen är danskonstnären Simone Fortis rörelselek *Scramble* och konstnären Sol LeWitts bildserie med geometriska former bestående av raka streck i svart och vitt. De raka strecken i bilden går åt olika håll. Inne i formen pekar de uppåt, men runt omkring ligger linjerna ner. Det får linjerna att verka dansa när vi tittar på bilderna. Men kan en stilla bild verkligen röra på sig?

Musikförslag: Tom Johnson.

Slumpad minimalism

Många minimalistiska konstnärer skapade sin konst med hjälp av slump. Kan en tärning bestämma vad som ska hända? Och ett kort bestämma hur det ska hända? Vad händer då? Vi använder oss av vardagliga rörelser och låter slumpen leda oss.

Var och en väljer tre vardagliga (enkla) rörelser som de gör ofta t.ex. plocka upp mobiltelefonen, klia sig på armen eller knyter skorna. Vi övar in rörelserna och sätter ihop dem med varsitt nummer (1, 2, och 3). Halva gruppen sätter sig på golvet med tärningar, resterande står på golvet. Den sittande gruppen ska sedan med hjälp av tärningarna slumpa fram i vilken ordning de stående ska göra sina rörelser. Om en tärning visar 4, 5 eller 6 så sker inga rörelser, bara stillhet.

Variation: Tärningens siffror 4, 5 och 6 får bestämma *hur* gruppen på golvet ska utföra sina rörelser. I slow motion, snabbt, baklänges, etc.

Musikförslag: George Crumb

Simone Fortis Danskonstruktion See Saw framförd inför publik av dansare på Moderna Museet under utställningens vernissage den 11 mars 2016. Foto: Åsa Lundén/Moderna Museet

ANTECKNINGAR: